

3. *Frohe Gespielen* (veseli drugari u igri) - Bez pauze u izvođenju (*Attacca*) dolazi razigrani stavak *Scherzo, Molto vivace*, koji u srednjem delu sadrži dva trija. Svaka sekcija podeljena je u dva kontrastna segmenta, s mnoštvom različitih ideja. Nakon skraćene rekapitulacije uvoda, stavak završava *quodam* u smirenom raspoloženju.

4. *Voller Frühling* (proleće na vrhuncu) - I četvrti stavak *Allegro animato e grazioso* je u sonatnoj formi, a kao i u prvom stavku, sporedna tema nije obrađena u razvoju. Reprizu najavljuje pasaž u kome nastupaju solo oboa, horne i solo flauta. Simfonija pri kraju dobija na zamahu i ulazi u burno finale.

Uobičajeno trajanje simfonije je oko 35 minuta (*New Philharmonia Orchestra*, dirigent Otto Klemperer, iz 1990. godine: 12:33 + 7:25 + 6:07 + 9:36 = 35:40).

Trivia & Varia

- **Štapić** kao dirigentsku palicu prvi je koristio Karl Marija fon Veber. Palica se koristi da istakne dirigentove pokrete. Pre njega, dirigenti su koristili gestove rukama, smotak papira ili veliki štap, koji je i ukazivao na status. Štap nije bio pogodan, osim za davanje takta, a usto je bio *ubojito oružje*: francuski kompozitor Žan-Batist Lili (Jean Baptiste Lully) umro je od gangrene koja je bila posledica udara štapom u stopalo.
- **Op.** je skraćenica od latinskog *opus* = delo (množina: **opp.**). Ima svrhu identifikacije dela nekog kompozitora. Kod pojedinih kompozitora se umesto op. stavljaju druge skraćenice, na primer BWV - *Bach-Werke-Verzeichnis*, MWV - *Mendelssohn-Werkverzeichnis*, **WoO** - *Werke ohne Opuszahl* [dela bez broja opusa]...
- **Hob.** je identifikator kojim se označavaju dela Jozefa Hajdna. Oznaka je deo prezimena holandskog muzikologa Antonija van Hobokena (Anthony van Hoboken) koji je izdao katalog *J. Haydn, Thematisch-bibliographisches Werkverzeichnis* - J. Hajdn, tematsko-bibliografski katalog dela. Katalog u tri toma objavljen je od 1957. do 1978. i na 1936 stranica sadrži preko 750 dela. Uređen je po kategorijama (I - simfonije (1-108), la - uvertire (1-16), II - divertimenti u 4 ili više delova (1-47), III - gudački kvarteti (1-83b)...) Unutar kategorija dela uglavnom prate hronološki red. Primer označavanja: "Carska pesma", *Kaiserlied* Hob. XXVla:43 - 43. delo iz kategorije XXVla - pesme uz klavir (inspiracija za ovu pesmu Hajdna je bila pesma "Stal se jesem" iz Hrvatskog Zagorja; melodija je poznata i kao "Carska himna", bila je službena himna Austrije od 1797. do 1918. i sadašnja je himna Nemačke; kasnije je ovu pesmu Hajdn preradio za 2. stav Gudačkog kvarteta, op. 76 br. 3, Hob. III:77, "Carski").
- **Incipit** (lat. [ovde] počinje, od glagola *incipere* = počinjati) je početni deo teksta srednjovekovnih rukopisa i inkunabula koji ima svrhu identifikacije teksta i ulogu naslova. Istu svrhu incipit ima i u muzičkom izdavaštvu, gde se navodi nekoliko početnih reči napeva ili taktova kompozicije. Na primer, Kehelov katalog Mocartovih dela ima dve vrste incipita, kraći (dva takta) u tematskom i duži (4 takta) u hronološkom popisu.
- **Basso continuo** (it. neprekidan, kontinualan bas; često samo *continuo*) ili **generalbas** (nem. *Generalbass* - opšti bas) je način zapisivanja instrumentalne pratnje u baroku. Basovske deonice označene su samo pojedinačnim notama ili brojevima na osnovu kojih su izvođači improvizovali pratnju. Sastav instrumenata takođe je bio prepušten izvođačima: mogli su biti uključeni svi instrumenti koji u rasponu tonova imaju bas-registar (npr. čelo, kontrabas, fagot), ali je morao biti uključen i najmanje jedan instrument koji je mogao svirati akorde (npr. klavir, gitara, harfa). Kad se u 18. veku pojavila potreba za preciznim i potpunim zapisivanjem muzike, *basso continuo* je izbačen iz prakse.
- **Instrumentacija** u partituri ne označava stvarni broj instrumenata, već grupe instrumenata. Na primer, "2 violine" označava grupu prvih i grupu drugih violina.
- **Ritornel** (it. *ritornello* od *ritornare* - vraćati se) je deo ronda koji se više puta ponavlja i prekida epizodama (kupletima). Kod solističkih koncerata baroka radi se o **Ritornel formi**, koja predstavlja odeljak s orkestarskim i solističkim deonicama. Vivaldi je ustanovio skup konvencija koji su sledili kasniji kompozitori: ritornel celog orkestra izmenjuje se s epizodama solista; uvodni ritornel sastavljen je od nekoliko manjih delova koji međusobno mogu biti odvojeni i ponavljani ili varirani; kasniji ritorneli obično su nepotpuni, osim završnog koji se potpuno ponavlja; ritorneli određuju tonsku strukturu muzike. Po tom principu, koncert otvara orkestar ritornelom (R), sledi (često kontrastna) prva epizoda solo instrumenta (A) i tako redom R-A-R-B-R-A-R.
- **Sonatna forma**, sonatni oblik, ili *sonata-allegro* je struktura najčešće prvog brzog stavka nekog višestavačnog dela (sonate, simfonije) koja se formirala u klasicizmu u 18. veku. Struktura "formalnog modela" se sastoji od ekspozicije, razvoja i reprize. Ekspozicija uvodi jednu ili dve teme stavka, obično u kontrastnom stilu, a zaključuje se završnom temom. U razvoju se teme razrađuju, a u reprizi se ponavljaju izmenjene teme iz ekspozicije.
- **Koda** (iz klasičnolatinskog *cauda*, preko vulgarnolatinskog i italijanskog *coda* - doslovno "rep") je muzički pasaž kojim završava muzičko delo ili stavak. Može sadržavati samo nekoliko taktova, ali i čitavu tematsku epizodu, kao sažetak ili osvrt na prethodno izloženi materijal.
- **Feliks Mendelson Bartoldi** (Felix Mendelssohn Bartholdy; Hamburg, 03.02.1809. - Lajpcig, 04.11.1847.) bio je nemački kompozitor, pijanist i orguljaš iz perioda ranog romantizma. Pisao je simfonije, koncerte, oratorijume, klavirsku i kamernu muziku... Na popisu MWV (*Mendelssohn-Werkverzeichnis*) iz 2009. nalazi se 750 kompozicija u 26 grupa. Zaslužan je i za popularizaciju dela u to vreme zaboravljenih kompozitora G. F. Hendla i J. S. Baha.

NESLUŽBENI VODIČ KROZ PROGRAM KONCERTA NIŠKOG SIMFONIJSKOG ORKESTRA

[NIŠKI SIMFONIJSKI ORKESTAR NIJE UKLJUČEN U IZRADU]

PREMIJERNI KONCERT OTVARANJE KONCERTNE SEZONE

ČETVRTAK, 29. SEPTEMBRA 2022. U 20 SATI
SALA NIŠKOG SIMFONIJSKOG ORKESTRA

...

Dirigent: Dejan Savić

Solist: Aleksandar Latković, violončelo

Niški simfonijski orkestar

...

PROGRAM

[redosled izvođenja proveriti u službenom programu]

Karl Marija fon Veber Uvertira opere "Čarobni strelac"

Jozef Hajdn

Koncert za violončelo i orkestar br. 1 u C-duru

1. *Moderato*
2. *Adagio*
3. *Allegro molto*

Robert Šuman

Simfonija br. 1 u B-duru op 38, "Prolećna"

1. *Andante un poco maestoso - Allegro molto vivace*
2. *Larghetto*
3. *Scherzo. Molto vivace*
4. *Allegro animato e grazioso*

Kôd sadrži podatke o autoru i adresu web stranice na kojoj se nalazi ovaj vodič u elektronskom obliku, kao i druge zanimljivosti. Ako nemate čitač kôdova, možete pristupiti otvaranjem adrese <http://bonc1.users.sbb.rs/> ili na Google-u potražiti tu stranicu kao "rat protiv slova a".

Vladimir Bonč-Brujević

O izvođačima

Dejan Savić, dirigent - biografiju možete pročitati u službenom programu NSO-a.

Aleksandar Latković, violončelo - biografiju možete pročitati u službenom programu NSO-a.

Niški simfonijski orkestar osnovan je 1952. godine pod imenom "Simfonijski orkestar Radio Niša" i od tada jedna je od najznačajnijih institucija kulture u Srbiji. Sarađivao je s mnogobrojnim vodećim umetnicima iz zemlje i inostranstva. Nastupao je širom Evrope, kao i na značajnijim festivalima, na primer na Dubrovačkim letnjim igrama, Mokranjčevim danima u Negotinu i festivalu *Olympus* u Grčkoj. NSO je osnivač i organizator Niških muzičkih svečanosti (NIMUS), značajnog festivala s 30-godišnjom tradicijom. Za svoj rad Orkestar je dobio više nagrada i priznanja.

Stalni sastav orkestra (podaci su preuzeti sa službene stranice NSO-a, gde stanje nije ažurirano od početka 2018. godine):

Prve violine	Viole	Flaute	Horne
Stanislava Alađozovski koncertmajstor	Vladan Veljković principal	Tatjana Veličković Minčić principal	Danilo Filipović principal
Sanja Jović Đorđević zam. koncertmajstora	Saška Stojanov Krstić zamenik principala	Oboe Marjan Radevski principal	Jelena Nikolić Milan Azirović
Katarina Pešić	Irena Veljković	Klarineti Saša Minčić principal	Trube Darko Dimitrijević principal
Jelena Gušić	Suzana Savić	Aleksandar Mitić	Aleksandar Milenković
Slobodan Jevtić	Violončela Nataša Palić principal	Fagoti Đorđi Alađozovski principal	Tromboni Nenad Vuksanović principal
Bojana Đolović			Bojan Vidanović
Druge violine Tatjana Mijović Petrović principal	Aleksandra Petrović zamenik principala		
Dejan Sotirovski zamenik principala	Ana Stanković		
Jelena Kocić	Andrija Petrović		
Sandra Rakonjac	Kontrabasi Milovan Dimić principal		
Snežana Jovanović			

NSO redovno honorarno upošljava još nekoliko muzičara za dopunu orkestra (podaci nedostupni).

Kompozitori i dela

[[podvučeni tekst](#) ima dodatno objašnjenje na kraju vodiča]

Karl Marija fon Veber (Carl Maria von Weber; Ojtin, 18.11.1786. - London, 05.06.1826.) čuveni je nemački kompozitor, dirigent i pijanist. Unapredio je tehniku sviranja na klaviru i utemeljio je moderni način dirigovanja (npr. prvi je koristio [štapić u ruci](#)). Prvenstveno je poznat po operama (10), kojima je utemeljio nemačku romantičnu nacionalnu operu, a njegov opus obuhvata i 2 simfonije, koncerte, klavirska i vokalna dela. Poznatija dela su mu opere *Čarobni strelac*, *Oberon* i *Eurijanta*, a *Poziv na ples* (kompozicija za klavir) prvi je koncertni valcer.

• Uvertira opere "Čarobni strelac"

Čarobni strelac op. 77 (nem. *Der Freischütz*) je opera u tri čina koju je fon Veber napisao između 1817. i 1821. godine (uvertira je nastala u maju 1820. godine). Libreto na nemačkom jeziku napisao je Fridrich Kind (Friedrich). Fon Veber je bio dirigent na premijeri 18.06.1821. u Berlinu. Nakon uspešne premijere, opera se brzo proširila Evropom. Čarobni strelac se smatra prvom nemačkom romantičnom operom.

Radnja opere bazirana je na istoimenoj nemačkoj bajci Avgusta Apela (August). Maks, koji je zaljubljen u Agatu, da bi je oženio mora pobediti na takmičenju strelaca i stoga prihvata pakt s đavolom da koristi magične metke...

Fon Veber je uvertirom postavio model koji su koristili kasniji kompozitori. Uvertira sadrži dva ključna elementa opere, po fon Veberovim rečima "život lovca i vladavinu demonskih sila". Prvi element predstavljaju horne, a drugi gudači, klarineti i fagoti. Tihi mračan uvod (*Adagio*, 4/4, C-Dur) uspostavlja raspoloženje cele opere. Brzi glavni deo uvertire (*Molto vivace*, 2/2, c-mol) koristi melodije nekoliko važnijih arija. Uvertira završava trijumfalnom [kođom](#) u C-duru.

Uobičajeno trajanje uvertire je oko 10 minuta.

Jozef Hajdn (Franz Joseph Haydn; Rorau, 31.03. ili 01.04.1732. - Beč, 31.05.1809.) bio je austrijski kompozitor, "otac simfonije", uz svoje mlađe savremenike Mocarta i Bethovena velikan bečkog klasicizma. Osim sporadičnog muzičkog obrazovanja za vreme dok je pevao u dečjem horu, znanje je sticao proučavajući dela drugih kompozitora. Od 1761. godine do smrti bio je u službi na dvoru Esterhazijevih (Eszerházy). Ugovorom od 01.01.1789. nije bio čvrsto vezan pa je mogao objavljivati svoja dela, a nakon smrti princa Mikloša 1890. godine, njegovi naslednici dali su Hajdnu još veću slobodu pa je dva puta boravio u Engleskoj i nastanio se u Beču. [Hajdn](#) je izdao katalog oko 750 Hajdnovih dela, među kojima su: 107 simfonija, 24 opere, 68 gudačkih kvarteta, 126 trija za (instrument) bariton, a oko polovine opusa je vokalna muzika. Začetnik je tzv. sonatne forme, proširio je formu ronda (spoj rondo i sonatne forme) i uveo je fugu u klasicizam, a njegova dela obiluju muzičkim šalama.

• Koncert za čelo i orkestar br. 1 u C-duru, [Hob. VIIIb:1](#)

Skoro 200 godina smatralo se da je ovaj koncert izgubljen. U Hajdnovom radnom katalogu (nem. *Entwurf-Katalog*) iz 1765. godine naveden je [incipit](#) Koncerta, ali nije naveden datum, te se pretpostavlja da je napisan između 1761. i 1765. godine. Tek 2 veka kasnije, češki muzikolog Oldrih (Oldřich) Pulkert je 1961. u Praškom narodnom muzeju (česk. *Národní muzeum*) pronašao kopiju dela, koje je prema incipitu identifikovano kao izgubljeni Hajdnov koncert. Koncert je posvećen čelistu Esterhazijevog orkestra i Hajdnovom prijatelju Jozefu Francu Vajglu (Joseph Franz Weigl). Premijera novootkrivenog Koncerta održana je 19.05.1962. godine u Pragu.

Partitura Koncerta je skromna, [navedeni instrumenti](#) su: 2 oboe, 2 horne, solo violončelo, 2 violine, viola i [basovi](#). Hajdn je u partituri violončela označio kad solist svira solističke deonice (Solo), a kad *continuo*-sekcije zajedno s orkestrom (Ripieno). U naše vreme solisti većinom ne sviraju ripieno-sekcije.

Koncert ne otvara brzi prvi stavak, već je u umerenom tempu (*Moderato*). U [formi ritornela](#), orkestar predstavlja živahnu kitnjastu temu, koju prihvata violončelo. Temu naizmenično razrađuju orkestar i solist, abacujući sporedne fraze. Ovde solist ima priliku virtuoznog sviranja, kao i u solističkoj kadenci pred završnog ritornela.

Drugi stavak je uobičajeno spor (*Adagio*). U ovom stavku oboe i horne pauziraju. Gudači uvode zanosnu melodiju, za kojim se tiho ušunja violončelo jednom duugom notom. Srednji deo stavka razrađuje temu u tmurnom, čežnjivom raspoloženju. Treći deo ponavlja materijal prvog dela stavka, a pred kraj uključuje i kratku solističku kadencu.

Brzi 3. stavak (*Allegro molto*) takođe zadržava baroknu ritornel formu prvog stavka. Violine započinju temu, koja će se javiti u više oblika. Kao i u prethodnom stavku, čelo se opet ušunjava dugom notom, ali to opet ne traje dugo, jer slede bravure i blistavi pasaži u brzom tempu... i tako do samog kraja.

Uobičajeno trajanje koncerta je oko 25 minuta (Mstislav Rostropovich, *Academy of St. Martin-in-the-Fields*, dirigent Iona Brown, iz 1876. godine: 9:53 + 8:32 + 6:26 = 24:51).

Robert Šuman (Robert Schumann; Cvikau, 08.06.1810. - Bon, 29.07.1856.) bio je nemački kompozitor iz perioda romantizma. Do 1840. pisao je isključivo muziku za klavir (opp. 1-23), a njegov kasniji opus (opp. 24-148) obuhvata kompozicije za klavir i orkestar, mnoge pesme (*Lieder*), 4 simfonije, jednu operu, kao i druga orkestarska, horska i kamerna dela.

• Simfonija br. 1 u B-duru op 38, "Prolećna"

Nakon venčanja s Klarom 12.09.1840. godine, pod njenim uticajem Robert je počeo pisati dela za orkestar. Nekoliko meseci kasnije nastala je Simfonija br. 1, napisana za samo mesec dana, u januaru u februaru 1841. godine. Pod vođstvom [Feliksa Mendelsoņa Bartoldija](#), Simfonija je premijerno izvedena 31.03.1841. u Lajpcigu. Šuman je sâm Simfoniju nazvao "Prolećna" (*Frühlingsinfonie*). Inicijalno je svakom stavku dao imena, ali ih je uklonio da ne bi uticao na imaginaciju slušalaca.

1. *Frühlingsbeginn* (početak proleća) - *Andante un poco maestoso* je šetni tempo uvoda, koji dramatično otvaraju horne i trube u stilu fanfara. Glavni deo stavka je u [sonatnoj formi](#) u brzom tempu *Allegro molto vivace*, uvodi se prva tema, a zatim i nešto opuštenija sporedna tema. U razvoju je obrađena samo prva tema. Fanfare s početka najavljuju reprizu, a na samom kraju stavka, pri kraju kode, Šuman uvodi novu temu.

2. *Abend* (veče) - Šuman je bio specijalist za pesme (*Lieder*). Uobičajeno spori drugi stavak, *Larghetto*, može se posmatrati kao jedna takva proširena pesma za orkestar. Treba istaknuti kratku solo deonicu trombona pri kraju stavka, kojom najavljuje glavnu temu sledećeg stavka.